

एस.डी. पब्लिक स्कूल, पीतमपुरा
वार्षिक योजनाकार- 2025 - 2026

कक्षा - 8

विषय- संस्कृत

दिनांक एवं दिन	शीर्षक / पाठ का नाम	कक्षा कार्य/गृह कार्य	समकेलित गतिविधि	शिक्षण कला	अधिगम शिक्षण	21 सदी कौशल	अंतर्विषयगत: अध्ययनम्:
अप्रैल(1 से 15). 10दिन	संस्कृतस्य सामान्य परिचयः, वर्णमाला, शब्दाः, लिङ्गानि, वचनानि, प्रत्ययाः, विभक्तिः, शब्दरूपाणि इति एतेषां सामान्य- परिचयः।	प्रत्येकस्य पद्ध-पद्ध उदाहरणानि लेखनीयानि।	अन्यभाषाभिः सह समानता असमानता।	वार्तालापेन तथा श्रव्य -दृश्यमाध्यमेन	विद्यार्थी: वर्णमालायाः स्वरवर्णानां व्यञ्जनवर्णानां च सञ्ज्ञानं प्राप्नुयात्।	संवादकौशलम्. भाषायाः सम्यक् ज्ञानं "लैंगिक समानता" (SDG 5) मध्ये योगदानं करोति, यतः भाषा समाजस्य संरचनां प्रतिबिम्बयति।	गणितम् – सङ्ख्यानां स्वरूपम्। भाषाविज्ञानम् – ध्वनि-विचारः।
	धातुः, लकाराः, वचनम्, पुरुषाः, धातुरूपाणि, उपसर्गाः, कारकम् इति एतेषां सामान्यपरिचयः।	प्रत्येकस्य भेदः लेखनीयः।	हिन्दीसंस्कृतयोः भेदः	व्यवहारिकोदाहरणैः			
अप्रैल(16 से 30) 12 दिन	संज्ञा, सर्वनाम, विशेषणम्, विशेष्यम्, अव्ययम्, सन्धिः, समासः, कर्ता, कर्म, क्रिया, वाक्यनिर्माण-नियमाः च इति एतेषां सामान्य परिचयः।	पक्षवाक्येषु विद्यमान- संज्ञा-आदयः पृथक् कृत्वा लेखनीयाः। पार्श्वस्थ-वस्तूनां संज्ञा-आदीनां सूचनां वदेषुः लिखेयुः च।	एतान् पाठे अन्वेषणम्।	व्याख्यानेन, श्रव्यदृश्यमाध्यमेन च।	संज्ञायाः भेदान् (व्यक्तिवाचक, जातिवाचक, द्रव्यवाचक, भाववाचक) उदाहरणैः सह ज्ञातुं शक्नोति।	विश्लेषणकौशलम् – व्याकरणसिद्धान्तानां अध्ययनम्। तार्किकचिन्तनम् – भाषायाः संरचनात्मकविमर्शः।	गणितम् – सङ्ख्यानां स्वरूपम्। भाषाविज्ञानम् – ध्वनि-विचारः।
	वाक्यनिर्माणम्, वाक्यप्रयोगः, संस्कृते आत्मपरिचयः च।	स्वस्मिन् विषये दश वाक्यानि लेखनीयानि।	परस्परम् आत्मपरिचयस्य आदान प्रदानम्।	प्रयोगविधिना			
मई (1-15) 11दिन	सुभाषितानि (पद्यानां पठनम्, भावाभिव्यञ्जनम् तद्भवपदानि, कर्तृपदम्, क्रियापदम्, प्रश्ननिर्माणम्, प्रश्नोत्तराणि च)	पद्यपठनाभ्यासः, पद्यार्थलेखनम्,	पद्यसारस्य आत्मसातकरणम्, नैतिकशिक्षा च	दृष्टान्तैः, दृश्यचित्रमाध्यमेन च।	विद्यार्थी: सुभाषितानां महत्त्वं बोधिष्यन्ति। संस्कृतस्य सुन्दरता तथा नीतिप्रदत्वं ज्ञास्यन्ति।	संवादकौशलम् – प्रभावी संप्रेषणशक्तिः। नैतिकविकासः – जीवनमूल्यानां बोधनम्। SDG 3 (स्वास्थ्य एवं कल्याणम्) – अयं श्लोकः सर्वेषां स्वास्थ्यं तथा कल्याणं वाञ्छति।	नैतिकशिक्षा – सत्कथनानां जीवनोपयोगिता। साहित्यशास्त्रम् – श्लोकानां रसविश्लेषणम्।

मई (16- 25) 8दिन	बिलस्य वाणी न कदापि मे श्रुता (कथायाः घटनाक्रमः, विशेषणम्, कर्तृपदम्, क्रियापदम्, अव्ययपदम्, प्रश्नोत्तराणि च)	शब्दार्थः, वाक्यनिर्माणम्	अनागतस्य महत्त्वम्	कथा विधि।	सत्यमेव भाषणं कर्तव्यं इति बोधिष्यन्ति। अनावश्यकं भयस्य त्यागं करिष्यन्ति।	समीक्षात्मकचिन्तनम् (Critical Thinking): पाठस्य गूढार्थं विश्लेषणं कृत्वा उचितं निर्णयं कुर्वन् । सततं सामाजिकं विकासः (SDG 16) – अस्मिन् पाठे न्यायसंगतं निर्णयं कथं कर्तव्यम् इति शिक्षयते।	नैतिकशिक्षा, कला, सामाजिक विज्ञानम्
जुलाई (1 - 15) 12दिन	डिजीभारतम् (नूतनपदानि, विशेष्यविशेषणम्, सन्धिः, विभक्तिः, पर्यावरणाय सङ्गणकस्य महत्त्वम्)	सङ्गणकस्य लामे: हाने: च विषये पञ्च पञ्च वाक्यानि, पर्यावरणक्षेत्रे अस्य कथम् उपकारः-चर्चा	डिजीभारतविषये अस्माकं योगदानम् ।	अनुवादविधिना प्रस ङ्गविधिना च।	संस्कृतेन आधुनिकविषये चर्चा कर्तुं शिक्षिष्यन्ति। नवप्रौद्योगिकीं संस्कृतभाषायां कथं उपयोगिता इति ज्ञास्यन्ति।	डिजिटल साक्षरता (Digital Literacy): विद्यार्थिनः आधुनिकप्रौद्योगिकीं सम्यक् प्रकारेण उपयोगयन्तु। सर्वोपयोगाय नवाचारं अवसररचनाः च - SDG 9)	विज्ञानम्, सामाजिकविज्ञानम्
	चित्रवर्णनम्, संस्कृत-अनुवादः, अपठित- अवबोधनम्	विभिन्नचित्राणां संस्कृतेन वर्णनम्, अनुवादस्य अभ्यासः, च। अपठित- अवबोधने	कक्षाकक्षे स्थितानां पदानां संस्कृतानुवादः	दृश्यविधिना, समूहकार्येण, समूहचर्चाया च			
जुलाई (16 - 31) 14दिन	सदैव पुरतो निधेहि चरणम् (गीतगानम्, लकारपरिवर्तनम्, विभक्तिः, विलोमपदानि, लक्ष्यं प्रति सदैव पुरतो चरणं निधेहि)	संस्कृते आत्मपरिचयस्य लेखनम् । गीतगानस्य अभ्यासः, वाक्ये लकारपरिवर्तनम्	इत्यस्मिन् विषये छात्राणां विचाराः	दण्डान्वय- खण्डान्वयविधिना, वार्तालापेन, प्रश्नोत्तरेण, विभेदकरणेन च।	आत्मविश्वासस्य महत्त्वं बोधिष्यन्ति। जीवनस्य प्रत्येकस्थितौ प्रयत्नस्य आवश्यकतां ज्ञास्यन्ति। सकारात्मकदृष्टिकोणं धारयितुं शिक्षिष्यन्ति।	संप्रेषण-कौशलम् (Communication Skills): श्लोकपाठेन च संस्कृतभाषायाः शुद्धउच्चारणकौशलं विकसितुं शक्यते। समानता सर्वेषां कृते (Reduced Inequality - SDG 10) सामाजिकसमानता प्रेरणां ददाति।	भाषा एवं साहित्य, इतिहासः, नैतिकशि क्षा
	कण्टकेनैव कण्टकम् (आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् इति मूल्यस्य महत्त्वम्, प्रकृति-संरक्षणाय जागरूकता, शब्दरूपाणि, धातुरूपाणि, प्रत्ययाः च)	पर्यावरणं प्रति अन्यजनाः कथं जागरूकाः भविष्यन्ति इति लिखित्वा आनयन्तु	प्रतिकूलव्यवहारेण असन्तोषो भवति। अनुकूलव्यवहारेण सन्तोषो भवति ।	व्याख्याविधिना, दृश्यश्रव्यमाध्यमे च।	शिक्षार्थिनः जीवनस्य विविधपरिस्थितिषु धैर्यस्य आवश्यकतां अवगन्तुं शक्नुवन्ति।	समस्या-समाधानकौशलम् – समस्यायाः युक्तियुक्तं समाधानम्। तर्कशक्तिः – विचारविनिमयस्य कौशलविकासः।	नैतिकशिक्षा – दुष्कृत्यस्य प्रत्युत्तरं सुनीतिना। राजनीतिशास्त्रम् – अपराधनिवारणं न्यायव्यवस्था च।
आगस्त(1- 15) ॥ दिन	गृहं शून्यं सुतां विना (पुत्रीपुत्रयोः समानता, बेटी बचाओ, बेटी पढ़ाओ, परिवारस्य महत्त्वम्, नारीणां महत्त्वम्, तत्समपदानि, सन्धिः, विलोमपदानि, विशेष्यपदानि च) पत्रलेखनम्	पुत्रीपुत्रयोः समानता विषये सम्भाषणम्, सन्धिकार्यम्	सर्वे प्राणिनः समानाः सन्ति।	व्याख्यानेन, व्युत्पत्त्या, अनुवादेन, प्रसङ्गेन, वार्तालापेन च ।	पाठस्य सन्देशं आत्मसात् कृत्वा जीवनोपयोगिनी शिक्षां स्वीकर्तुं शक्नुवन्ति।	सृजनात्मकता – स्वच्छगृहस्य रचनायां नवीनाः उपायाः चिन्तयितुं। आत्मनिर्भरता – स्वस्थजीवनस्य महत्त्वं आत्मनिर्भरता च।	विज्ञानम् – स्वच्छता स्वास्थ्यं च। सामाजिकविज्ञानम् – पर्यावरणसंरक्षणं।

	भारतजनताऽहम् (पद्यपठनम्, भारतजनतायाः कौशलानि, रुचयः, वैशिष्ट्यम्, सन्धिः, विशेष्य-विशेषणानि, समानार्थकानि पदानि)	शब्दार्थः, भारतजनतायाः विशेषता ।	सर्वेऽपि कौशलानि अभ्यनीयानि ।	दण्डान्वय-खण्डान्वयविधिना, सहयोगात्मक-अधिगमेन च ।	भारतस्य विविधता, ऐक्यभावः च पाठेन ज्ञातुं शक्नोति। देशभक्तेः महत्त्वं पाठस्य अध्ययनस्य द्वारा अनुभवितुं शक्नोति।	देशभक्तिः – राष्ट्राभिमानस्य बोधः। सामाजिकदायित्वम् – समाजे उत्तरदायित्वस्य अनुभूतिः।	इतिहासः – भारतस्य स्वतन्त्रतासंग्रामः। सामाजिकविज्ञानम् – नागरिककर्तव्यानि।
आगस्त(16- 31) 12दिन	संसारसागरस्य नायकाः (तडागाः, गजधराणां महत्त्वम्, गजपरिमाणः, पुरातन-शिल्पिकाराः, सन्धिः, विभक्तिः, शब्दाः)	जलसंरक्षणे तडागानां योगदानम्, सन्धिकार्यम्, विभक्तिकार्यम् च । तडागानां संरक्षणाय प्रयासः	जलसंरक्षणाय तडागैः सह अन्योपायाः ।	दृश्यश्रव्यविधिना, तुलनाविधिना, अनुवादविधिना च ।	संस्कृतव्याकरणस्य प्रयोगं साधुं कर्तुं शक्नुवन्ति।	नेतृत्वकौशलम् – साहस परीपकारं च नेतृत्वस्य दृष्ट्या। सामूहिककार्यम् – सहयोगस्य महत्त्वं।	इतिहासः – महापुरुषाणां चरित्राणि। नैतिकशिक्षा – परहिताय कर्म।
सितम्बर(1- 15) ॥ दिन	पुनरावृत्तिः कार्य						
सितम्बर(16- 30) 12 दिन	मध्यविधिः परीक्षा						
अक्टूबर(1-15) 8 दिन	सप्तभगिन्यः (पूर्वदिशि स्थितानां सप्तराज्यानां प्राकृतिकसौन्दर्यम्, सांस्कृतिक-सामाजिकवैशिष्ट्यम्, जनजातयः, वंशवृक्षोद्योगः, सर्वनाम, कर्तृपदम्, तद्भव, भिन्नप्राकृतिकं पदम्,	संस्कृतेन स्वराज्यविषये वार्ता, प्रश्नोत्तराणि च ।	सप्तभगिन्यः प्राकृतिकसौन्दर्याय अतीव दर्शनयोग्यं वर्तते ।	पात्राभिनयविधिना, अनुवादविधिना च।	चिन्तन-कौशलम्, संवादकौशलम्, सृजनात्मकता	इतिहाससंगतिः, नीतिशास्त्रम्, भाषाविज्ञानम्। न्यायः सशक्तसंस्थाः (Peace, Justice & Strong Institutions - SDG 16)	इतिहासः सामाजिकविज्ञानम् – नागरिककर्तव्यानि।
अक्टूबर(16 - 31) 10दिन	नीतिनवनीतम् (पद्यपठनम्, अभिवादनमहत्त्वम्, जीवने मातापितरौ महलम्, मातापितरौ आचार्यं प्रति कर्तव्यम्, सुखदुःखयोः लक्षणम्, कर्म, पादम्, जलम्, वाचम्, मनः, वाक्यप्रयोगः, अव्ययानि	जीवने मातुः पितुः आचार्यस्य च महत्त्वलेखनम् । योग्यताविस्तारे दत्तश्लोकानां भावार्थलेखनम् ।	सर्व मानवाः प्राणिनः सम्माननियताः	दण्डान्वय खण्डान्वयविधिना, सहयोगात्मक - अधिगमेन च ।	विद्यार्थीः नीति-कथानां महत्त्वं ज्ञास्यन्ति। संस्कृतभाषायाः साधुभाषणं शिक्षिष्यते। शुद्धलेखन-कौशलं विकसिष्यते।	आलोचनात्मकचिन्तनम्, संवादकौशलम्, नेतृत्वकौशलम्, गुणवत्तायुक्तं शिक्षणम्" (Quality Education - SDG 4) सह सम्बन्धं वहति।	इतिहासे, सामाजिकशास्त्रे

नवम्बर(1- 15) 11दिन	सावित्री बाई फुले (शिक्षाधिकारः, महिलोत्थानाय सावित्रीमहोदयायाः योगदानम्, महाराष्ट्रस्य प्रथमा कन्यापाठशाला, महाराष्ट्रस्य प्रथमा महिला शिक्षिका, कर्ता, विशेष्य, सर्वनाम, विशेषणम्, वाक्यरचना, समानार्थकपदानि, लिङ्ग-विभक्ति-वचनम्, लकारपरिवर्तनं च)	विविधक्षेत्रेषु प्रथममहितानां कर्तव्यम्। नामानि अन्वेषयत्, योग्यताविस्तार-पठनम्, अद्यतने महिलोत्थानाय कि	सर्वासा महिलानां विकासाय अवसरो देयः।	विवारविमर्शण, सहकार्यधिगमेन, व्याख्यया, दृश्यत्रय्येण च।	.छात्राः सावित्रीबाई फुलेमहाभागायाः जीवने विषये विस्तृतं ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। . सावित्रीबाई फुलेमहाभागायाः शिक्षायाः महत्त्वं अवगमयिष्यन्ति।	समीक्षात्मकचिन्तनम् (Critical Thinking) – सावित्रीबाई फुले महोदयायाः विचारधारायाः समालोचना।संप्रेषणकौशलम्, समानता (SDG 10) – जाति-लिंग-वर्गभेदस्य उन्मूलनाय प्रयत्नः।	राजनीतिः, इतिहासः, समा जशास्त्रः
	कः रक्षितः कः रक्षितः (स्वच्छता, पर्यावरणशुचिता, प्रदूषण-अवरोधः, वृक्षकर्तन- अवरोधः, वृक्षरोपणम्, प्लास्टिकप्रयोगात् अवरोधः, सन्धिः, विशेषण-विशेषपदानि, घटनाक्रमः च)	स्वच्छता-भवन्तः कथं पर्यावरणशुचिता-पर्यावरणसंरक्ष णं च करिष्यन्ति इति लिखित्वा आनयन्तु। सन्धकार्यम्।	सर्वत्र सर्वावस्थासु पर्यावरणसंरक्षणं सम्भूयात्।	पात्राभिनयेन, अनुवादेन, वार्तालापेन, सहकार्यधिगमेन, दृश्यश्रव्येण च।	रक्षकस्य तथा रक्षिता इत्यस्य व्युत्पत्तिं बोधयितुं शक्नुवन्ति।	समस्या-समाधानकौशलम् (Problem-Solving): संरक्षकः कस्य कार्यं करोति? इत्यस्य विश्लेषणम्। शान्तिः न्यायः च सशक्तसंस्थाः (SDG 16): नैतिकमूल्यानां शिक्षणं प्रदानं करोति।	विज्ञानम्: पर्यावरणसंरक्षणं, जैवविविधतानां रक्षा च।
नवम्बर(16- 30) 12दिन	क्षितौ राजते भारतस्वर्णभूमिः (भारतस्य गौरवगानम्, खाद्यान्नसम्पन्नता, कलानुरागः, प्राविधिकप्रवीणता, सामर्थ्यशक्तिः, संस्कृतिः, समानार्थकपदानि, चित्रे दृष्ट्वा वाक्यनिर्माणं च)	पद्यगानस्य अभ्यासः, भारतस्य गौरवगानविषये एकम् अनुच्छेदं लिखत, चित्रं दृष्ट्वा पञ्चवाक्यानि स्वयत्।	अस्माभिः एतादृशानि कार्याणि करणीयानि यैः राष्ट्रस्य उन्नतिः गौरवः च स्यात्।	दण्डान्वय- खण्डान्वयविधिना, सहयोगात्मक- अधिगमेन।	.छात्राः भारतस्य सुवर्णभूमेः ऐतिहासिकं महत्त्वं ज्ञाप्स्यन्ति। . विद्यार्थीः भारतस्य भौगोलिक-सांस्कृतिकं वैभवं अवगमिष्यन्ति।	आलोचनात्मकचिन्तनम् (Critical Thinking) – पर्यावरणीयसन्तुलनं, स्वावलम्बनम्। पर्यावरणसंरक्षणं (SDG 13, 15): भारतस्य हरितपरम्परा, जलसंरक्षणं, वनीकरणम्।	पर्यावरणम्, भूगोल
	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् (दीर्घ-यण-गुण-वृद्धि- अयादिसन्धयःकारकम्, कारकविभक्तिः, उपसर्गः, प्रत्ययः, उपपदविभक्तिः, शब्दरूपाणि, धातुरूपाणि संख्यावाचकाः शब्दाः च।	प्रत्यकसन्धः पञ्च-पञ्च-वाक्यानि लेखनीयानि, कारकाणाम् उपसर्गाणांप्रत्ययानाम् उपपदविभक्तीनां धातुरूपाणां शब्दरूपाणां च	संस्कृतव्याकरणस्य नियमानाम् अनुसारं वाक्यप्रयोगः।	आगमनेन, निगमनेन, सहयोगेन, अन्वेषणेन, प्रदत्तकार्येण च।	संधि निर्माणम् - संधिनियमानुसारं नूतनशब्दानां निर्माणं कर्तुं समर्थाः भवन्ति।		
दिसम्बर(1-15) 12दिन	आर्यभटः (भारतस्य ज्ञानविज्ञानस्य सुदीर्घ- परम्परा, खगोलविज्ञानक्षेत्रे गणितक्षेत्रे च आर्यभटस्य योगदानम्, पृथिव्याः भ्रमणम्, सूर्यग्रहणम्, चन्द्रग्रहणम्, प्रथमोपग्रहः, सन्धविच्छेदः, विपरीतार्थकपदानि, समानार्थकपदानि, वाक्यनिर्माणं।	ग्रहाणां परिभ्रमणमार्गः, सूर्यग्रहणस्य चन्द्रग्रहणस्य च स्थितिः। चित्रं दृष्ट्वा वाक्यनिर्माणम्	अस्माभिः अपि ज्ञानाय प्रयत्नः कर्तव्यः	दृश्यश्रव्येण, सहयोगाधिगमत्र प्रयोगेण च।	गणितस्य क्षेत्रे आर्यभटस्य आविष्कारेषु ज्ञानं प्राप्नुयुः। आर्यभटस्य खगोलशास्त्रीयं योगदानं विवेचितुं समर्थाः भविष्यन्ति।	आलोचनात्मकचिन्तनम् (Critical Thinking) – गणितीय समस्यासु समाधानकौशलम्। नवाचारं तथा अवसररचनायाः संवर्धनम् (SDG 9): वैज्ञानिकचिन्तनस्य संवर्धनम्।	गणितम् – दशमलव पद्धतिः, त्रिकोणमितिः, बीजगणितम्। विज्ञानम् – खगोलशास्त्रः, पृथिव्याः परिभ्रमणम्। इतिहासः – प्राचीनभारतीयगणितज्ञाः, आर्यभटस्य ग्रन्थाः।

	समयावबोधनम्, अनुवादः च	अङ्कात्मकसमय संस्कृतशब्देषु परिवर्तनम्, हिन्दी वाक्यानां संस्कृते अनुवादः ।	आङ्गल-हिन्दी-संस्कृत-भाषासु समयज्ञाने भेदः समानता च ।	प्रत्यक्षविधिना, प्रयोगेण, सहकार्यधिगमेन, तुलनया, अनुवादेन, दृश्यश्रव्येण च।			
दिसम्बर(16-31) 13 दिन	प्रहेलिकाः (मानसिक-बौद्धिक-चिन्तन-कल्पनाशक्तिः विकासाय काश्चित् प्रहेलिकाः, सन्धिविच्छेदः, पदानां विभक्तिः वचनम्, विलोमपदानि, समानार्थकपदानि च)	प्रहेलिकानाम् उत्तरप्रकटन, वाक्येभ्यः विलोमपदानि, समानार्थपदानि च पृथक् लेखनीयानि ।	प्रहेलिका प्रायः विश्वस्य सर्वासु भाषासु उपलभ्यते। एषा मनोरञ्जनस्य प्राचीना विधा वर्तते ।	सहकार्यधिगमेन, अन्वेषणेन, अधिगन्तुसमूहेन च		सृजनात्मकचिन्तनम् – नवीनप्रश्नानां निर्माणम्। विश्लेषणात्मकशक्तिः – तर्कशक्तिः विकासः।	गणितम् – संख्या-समीकरणानि। भाषाशास्त्रम् – शब्दानां गूढार्थः।
	वाक्यप्रयोगः (मित्रैः सह, अध्यापकैः सह च)	संस्कृतेन वार्ता, भाषणम्, अनुच्छेदलेखनम्, चित्रवर्णनं च।	कापि भाषा भाषणात् आगच्छति। अतः संस्कृतभाषणेन एव एषा भाषा व्यवहारे आगमिष्यति ।	प्रत्यक्षेण, प्रयोगेण, सम्भाषणेन, सहयोगेण, समूहेन अभिनयेन च।			
जनवरी(16-31) 13 दिन	पुनरावृत्तिः						
फरवरी (I -15) 11 दिन	पुनरावृत्तिः						
फरवरी (16-28) 12दिन	वार्षिकपरीक्षा						